

Maahanmuuton ikävaihe vaikuttaa venäjänkielisten nuorten kielivalintoihin

Tatjana Rynkänen

Vuonna 2010 Suomessa asui lähes 55 000 henkilöä, jotka ilmoittivat äidinkielekseen venäjän. Heidän osuutensa Suomen väestöstä on noin 1 %. Suomen ja ruotsin jälkeen venäjä on kolman-neksi puhutuin kieli Suomessa. Venäjänkielisiä on Suomessa joskus aikaisemmin pidetty ”piiloon jäänenä” kulttuurivähemmistönä, mutta tällä hetkellä he hakevat paikkaansa suomalaisessa yh-teiskunnassa ja samalla tuovat esiin uusia näkökulmia monikielisyiden ymmärtämiseen.

Suomen venäjänkieliset ovat kulttuuriselta ja kielelliseltä identiteetiltään varsin heterogeeninen joukko. Eri aikoina ja eri syistä muuttaneina he rakentavat elämänsä Suomessa erilaisista lähtökohdista: jotkut ”vanhan” Venäjän traditiota säilyttäen, toiset neuvostokulttuurin perinteiden pohjalta ja osa taas ”uuden” Venäjän arvojen mukaan. Nuorilla on oma erityinen asemansa kulttuurien risteyksessä. Kielellisellä, kulttuurisella ja ammatillisella potentiaalillaan venäjänkieliset maahanmuuttajat ovat merkittävä voimavara Suomelle, erityisesti Venäjä-osaamista vaativilla aloilla (Mustajoki 2007; VN 2009). Venäjän kielen taidolla onkin kysyntää talouselämässä. Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n tekemän selvityksen mukaan (??2010) englannin ja ruotsin jälkeen venäjä on noussut kolmanneksi tärkeimmäksi työelämän kieleksi.

Tutkimukseni (Rynkänen 2011) tavoitteena oli tarkastella venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Integroituminen on määritelty kaksisuuntaiseksi sosiaalseksi prosessiksi, jonka osapuolina ovat maahanmuuttajat ja heidät vastaanottava yhteiskunta. Lähtökohtana on ajatus siitä, että koulutus, kielitaito ja kulttuuri sekä sosiaaliset suhteet ovat integroitumisprosessissa keskeisiä. Venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten integroitumiseen vaikuttavina tekijöinä olen tutkimuksessani keskittynyt opiskeluun suomalaisessa koulussa, suomen ja äidinkielen hallintaan sekä kielelliseen ja kulttuuriseen identifioitumiseen. Kysymyksessä on laadullisiin tutkimusmenetelmiin perustuva pitkittäistutkimus, jonka aineisto koostuu venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten ja heidän vanhempiansa teemahaastatteluista. Tutkimuksen kohderyhmäksi valitsin kuusitoista Jyväskylän seudulla asuvaa maahanmuuttajaperhettä, joissa oli kouluikäisiä lapsia. Suurin osa perheistä oli muuttanut Suomeen vuosina 2000–2002. Toteutin tutkimukseni kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa haastattelin vanhempia (n=18). Kolmannessa vaiheessa haastateltavina olivat maahanmuuttajaperheiden lapset (n=15), jotka olivat tuolloin asuneet Suomessa vähintään kuusi vuotta. Kaikki tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajia, jotka ovat syntyneet Venäjällä tai entisen Neuvostoliiton alueella ja tulleet Suomeen yhdessä vanhempiansa kanssa. Useimmat nuoret ilmoittivat äidinkielekseen venäjän, jota käytettiin perheessä myös kotikielenä. Haastateltujen nuorten ikä vaihteli neljästätoista

kahteenkymmeneenkolmeen. Useimmat heistä olivat opiskelijoita.

Tutkimuksessani olen ollut kiinnostunut kolmesta keskeisestä teemasta. Ensin tarkastelin venäjänkielisten nuorten ja heidän vanhempiansa käsityksiä ja kokemuksia opiskelusta suomalaisessa koulussa, maahanmuuttajanuorten koulunkäyntiä ja opiskelua sääteleviä tekijöitä, sopeutumista uuteen oppimisympäristöön sekä suomalaisen opetuskulttuurin normien ja perinteiden omaksumista. Toinen teema liittyi maahanmuuttajanuorten kieliympäristöön ja kielenkäyttöön. Päähuomion kohteena olivat suomen ja venäjän kielen opiskelu ja osaaminen, kielten käyttö erilaisissa tilanteissa sekä sosiaalisten kontaktien luominen ja ylläpitäminen eri kielillä. Lisäksi tarkastelin venäjänkielisten maahanmuuttajanuorten kotoutumisprosessia. Tavoitteena oli selvittää kotoutumisen yhteydessä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia nuorten elämäntilanteissa, identifioidumisessa ja tavoitteissa sekä pohtia kotoutumisprosessin onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tässä artikkelissa tarkastelen lyhyesti toiseen teemaan liittyviä tuloksia.

Tutkimustulokset osoittavat, että elämänsä eri vaiheissa Suomeen muuttaneiden venäjänkielisten nuorten kieliympäristö, kielenkäyttö sekä kielellinen ja kulttuurinen identifioiduminen vaihtelevat huomattavasti.

Ennen kouluikää muuttaneiden nuorten kieliympäristössä ja kielenkäytössä vallitsevana oli suomi. Suomen kieli liittyi heidän elämässään opiskeluun, ystävien kanssa seurusteluun koulussa ja vapaa-ajalla, sanoma- ja aikakauslehtien ja kirjallisuuden lukemiseen sekä median ja Internetin käyttöön. Jotkut heistä määrittivät suomen äidinkielen ja kertoivat käyttävänsä sitä myös perheenjäsenten kanssa. Heidän ystäväpiirinsä koostui lähinnä suomenkielisistä ikätovereista. Opinnoissaan, televisio-ohjelmien katselussa ja Internetissä he käyttivät suomen ohella myös englantia. Venäjän kielen käyttöalue oli ennen kouluikää muuttaneilla nuorilla melko kapea: sitä käytettiin pääosin kotona. Monet tähän ryhmään kuuluvat nuoret osasivat oman arvionsa mukaan vain venäjän alkeet eikä heillä ollut suurempaa motivaatiota kielitaitonsa kehittämiseen. Haastattelujen perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että elämäntilanteessa tapahtuvat muutokset, esimerkiksi venäjän osaamista edellyttävän työpaikan saaminen, saattaisivat herättää kiinnostuksen kielitaidon kehittämiseen. Vaikka kaikki tähän ryhmään kuuluvat nuoret asettivat suomen kielen elämässään ensisijaiseksi, jotkut pitivät itselleen merkityksellisenä myös ensimmäistä kieltään, venäjää tai ukrainaa. Tunnesiteet kieleen olivat heillä säilyneet vahvoina: kieli symbolisoi sukulaisuussuhteita ja sitä puhuttiin läheisten ihmisten kanssa.

Alakouluikässä muuttaneiden nuorten kieliympäristössä erottuivat venäjän, suomen ja englannin kielet. Kotikielenä kaikilla tähän ryhmään kuuluvilla oli venäjä, jonka ohella kahdessa perheessä käytettiin myös suomen kieltä. Kaikki määrittivät kuitenkin venäjän äidinkielen ja pitivät sen osaamista tärkeänä. Näiden nuorten ystävä- ja tuttavapiiri koostui venäjän- ja suomenkielisistä sekä muihin etnisiin ryhmiin kuuluvista ikätovereista. Koulussa ja vapaa-aikanaan he käyttivät sekä suomea että venäjää, kirjallisuuden ja lehtien lukemisessa ja Internetissä toimiessaan he saattoivat tarvittaessa turvautua myös englannin kieleen. Televisiota katsellessaan he suosivat suomenkielisiä ohjelmia, mutta seurasivat jonkin verran myös venäjän- ja englanninkielisiä lähetyksiä. Kaikki alakouluikässä maahan muuttaneet arvioivat suomen kielen taitonsa hyväksi. Haastattelujen perusteella voidaan päätellä, että suomen kielen merkitys heidän elämässään on vähitellen kasvanut ja tästä syystä tunnesiteet ja identifioiduminen siihen vahvistunut. Kaikki tähän ryhmään kuuluvat nuoret tunnustivat suomen kielen tärkeyden jokapäiväisessä elämässä, työllistymisessä ja vuorovaikutuksessa valtaväestöön kuuluvien kanssa. Samalla he totesivat venäjän kielen käyttönsä asteittain vähentyneen ja sen käyttöalueen kaventuneen suomen ja englannin kustannuksella. Nuoret totesivatkin osaavansa paremmin suomea kuin venäjää. Kuitenkin heidän affektiiviset siteet venäjän kieleen olivat säilyneet vahvoina.

Teini-ikäisenä muuttaneiden nuorten kieliympäristöä ja kielenkäyttöä hallitsi yhtä poikkeusta lukuun ottamatta venäjän kieli. Kaikkien tähän ryhmään kuuluvien nuorten perheissä kotikielenä oli venäjä. Myös sosiaalisten suhteiden verkosto koostui pääasiassa oman etnisen ryhmän jäsenistä. Tästä syystä vapaa-ajan

seurustelussa ystävien ja tuttavien kanssa etusijalla oli venäjän kieli, jonka lisäksi nuoret puhuivat jonkin verran myös suomea ja englantia. Opinnoissaan he käyttivät pääosin suomea, työpaikalla myös englantia ja venäjää. Sen sijaan televisio-ohjelmien valinnassa, kirjallisuuden lukemisessa ja Internetissä venäjä oli heille ensisijainen kun taas sanoma- ja aikakauslehtiä lukiessaan he käyttivät sekä venäjää että suomea, joskus myös englantia. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki tähän ryhmään kuuluvat osasivat venäjää omasta mielestään muita kieliä paremmin. Kuitenkin he arvioivat suomen kielen taitonsa hyväksi ja katsoivat sen auttaneen heitä etenemään opinnoissa ja työssä Suomessa. Kielen oppimisen pääasiallisena motiivina ovat usein olleet arkielämän käytännön tarpeet. Ne nuoret, jotka pitivät itseään venäjänkielisinä, asennoituivat suomen kieleen neutraalisti tai kielteisesti kun taas itseään kaksikielisinä pitävät kertoivat kokevansa suomen kielen läheiseksi ja tärkeäksi.

Tutkimus osoittaa, että maahanmuuttajaoppilaiden opiskelun järjestämisessä olisi suotavaa ottaa huomioon heidän kielitilanteeseensa liittyvät erityispiirteet. Ennen kouluikää tai alakouluikässä maahan muuttaneiden kohdalla tulisi kiinnittää erityistä huomiota lähtökielen säilyttämiseen ja kehittämiseen. Teini-ikässä muuttaneet taas tarvitsevat tukea suomen oppimiseen käytännön tilanteissa, sillä heidän osallistumisensa yhteiskunnalliseen toimintaan on usein erittäin vähäistä.

Heillä ei useinkaan ole mahdollisuuksia kehittää suomen kielen taitoaan koulun ulkopuolella siinä määrin kuin nuoremmilla maahanmuuttajilla.

Suomalaisen peruskoulun yhtenä keskeisenä tavoitteena on se, että maahanmuuttajanuoret saavuttaisivat toiminnallisen kaksikielisyyden eli pystyisivät käyttämään kahta (tai useampaa) kieltä opiskelussa ja työelämässä sekä ympäristön vaatimusten että omien tarpeidensa mukaisesti (OPH 2004). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella tavoite tuskin toteutuu kaikkien maahanmuuttajaoppilaiden kohdalla. Ainakaan Jyväskylän seudulle muuttaneilla venäjänkielisinä nuorilla ei ole ollut yhtäläisiä mahdollisuuksia oman äidinkielen opiskeluun koulussa, sillä kaikilla kouluilla ei ollut resursseja opetuksen järjestämiseen. Kielen säilyttäminen jäi siten usein maahanmuuttajan itsensä ja hänen perheensä vastuulle. Tutkimustulosten perusteella kaksi- ja monikielisyyden kehittäminen tulisi ottaa paremmin huomioon nykyisessä kielikoulutuspolitiikassa. Mikäli koulu tarjoaa maahanmuuttajanuorille vain rajalliset mahdollisuudet käyttää ja opiskella omaa äidinkieltään, yhteiskunnan kannalta tärkeitä kielellisiä resursseja menee hukkaan ja koulun voidaan katsoa välittävän negatiivisia signaaleja maahanmuuttajanuorten äidinkielen statuksesta ja kielitaidon hyödyllisyydestä.

Artikkeli pohjautuu väitöksenalkajaisitelmään Jyväskylän yliopistossa 10.12.2011.

Kirjoittaja on tutkijatohtori Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa Suomen Akatemian rahoittamassa ”Integroituminen ammattiyhteisöihin Suomessa” -tutkimusprojektissa. Hän on työskennellyt aiemmin mm. venäjän kielen opettajana Jyväskylän aikuiskoulutuskeskuksessa (nyk. aikuisopisto), tutkijana, tutkimusassistenttina ja tohtorikoulutettavana Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa. Joulukuussa 2011 kirjoittaja valmistui filosofian tohtoriksi Jyväskylän yliopistosta pääaineenaan soveltava kielitiede.

Lähteet

EK 2010 = Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. Elinkeinoelämän keskusliiton henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009. Saatavana Internetissä: http://www.ek.fi/ek/fi/yrityskyselyt/liitteet/Tyoelamassa_tarvitaan_yha_useampia_kielia.pdf

Mustajoki, A. 2007. Yliopistojen Venäjä-yhteistyön ja Venäjä-osaamisen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:11.

OPH 2004 = Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.

Rynkänen, T. 2011. Russkoiazychnye molodye immigranty v Finliandii – integratsiia v kontekste obucheniia i ovladeniia iazykom [Venäjänkieliset maahanmuuttajanuoret suomalaisessa yhteiskunnassa – kielen ja koulutuksen näkökulma integroitumiseen]. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 168.

VN 2009 = Venäjä-toimintaohjelma 2009. Valtioneuvoston periaatepäätös 16.04.2009.